

1.2. ЧОВЕШКОТО ЛИЦЕ КАТО ТОПОС НА РЕФЕРЕНЦИИ: οιϛ ὁν (укон), μῆ ὁν (меон), знакова явеност (феномен) и трансцендентност

Любомир ХРИСТОВ

---

*Свободата, която може да се засрами от себе си, е
основата на Истината и тогава Другият
не ме плаши, той е желаният в моя срам...*

Еманюел Левинас

Освен всички съществуващи други възможности за класифициране на история на философията за нуждите на настоящия анализ възприемам дихотомията, че принципно познавателният акт може да започва от Universe (Универсума) в посока към Locus (Локалното), или обратно – от Локуса към Универсума. Ако обозначим Универсума с релевантните му категории Свят, Реалност, Действителност, а Локуса – с Човек, Субект, Личност, Лице и пр., лесно ще констатираме разликата между онтологически ориентираните философски направления, школи и тенденции и онези, които обозначаваме като антропологически. Защото при цялата компактност на познавателните актове онтологията реферира, познава и обяснява човека чрез Света, а антропологията познава Онтоса, т.е. битието, света чрез Човека.

Неповторимото философско и антропологично очарование и своеобразие на малко познатия у нас Е. Левинас се състои именно в това, че философията му е Повик, Призив, който тръгва на rendez-vous с Другостта и Другия, приканвайки ги за среща tête-à-tête, Лице в Лице! „За Аз-а различието на другото Лице първоначално означава Другост от логически порядък – посочва Левинас – Тя отбелязва всяка част в цялото vis-a-vis с другите, където във формално отношение, именно този някакъв се явява като Другото, за което някой друг е „друг” спрямо предидущия...” (Levinas, E. Diachronie et representation, University of Ottawa, “Quarterly”, vol. 55, № 4, 1985, p. 148). Този е подходът на рационализиращия систематизъм, чийто поклонник в ранните си творчески години

е Левинас когато се увлича от Хусерловите (на Х. Кoen и Х. Рикерт!) илюзии за „чистото съзнание“: „Феноменологическата редукция е метод, чрез който се връщаме към конкретния човек. С нея се открива полето на чистото съзнание, където можем да реализираме философската интуиция” (Levinas, E. *Theorie de l'intuition dans la phenomenologie de Husserl*, Vrin, 1994. p. 184). По-късно той се отклонява от „стерилния рационализъм”, който си въобразява, че може да постигне „човешки конкретното” чрез имагинерното „чисто съзнание”. Сега Левинас вече не схваща човека като „утайка на редукцията”, нито като „въплъщение на универсалното”, а като „ближния, когато се посреща като Лице” (Вж. Увод към „Тоталност и Безкрайност”, СУ, 2000).

Тази олицетворяваща се с Лицата среща не е randevu на епидермиси, не е повърхностна, мимолетна, ексцесна или инцидентна като онази среща с крайпътно-разпътната Платонова „Пандемосна Афродита”. Тя не е и поглеждане или бегъл поглед, за който е достатъчно просто да забележи „топографски” Лицето, чертите на Другия, а е фокусиране, вглеждане – втренчване, което вижда. Вижда онова, което Лицето често крие или се опитва да скрие в духа на Хабермасовото „когато общуваш с мен искам да ме схващаш като Чужденец...” – основата на алиенацията, чуждостта, подозрението, враждата, на самозадоволяващата се фасцинация! Но не само на това... Можем и да не бъдем прибързано критични към този „антиеротичен”, не желаещ контакти дискурс, защото както твърди Е.-М. Чоран, духовната изтънченост, освен всичко останало, е умение да се извлича сладост и наслада дори в контекст, който раз-прикрива страданието. Защото когато ние или Другият сме съ-страдателни, няма това чувство не съдържа и еротичните фрагменти на съчувствието в радостта, близостта и споделената болка? Дали това е съществено? Да, но за духовни хора като Левинас, които имат пиетет не само към феноменологичното, но и към *lumen mundi*, към Божия пламък в себе си – интелектуалци, спиритуалисти, които от изстрадан жизнен опит знаят, че е много мъдро и затова полезно дори да не разговаряш с Другия, когато той не е изпитал и, по тази причина не разбира страданието като ноезис и човеко-мелиорация! Това е много източна, много духовна, много екзистенциална тема... Тема на Евразия, на Левинас – „човека от Литва”!

Лицето е топос на референции – най-натовареният със смисли, значения и послания „орган” на човешкото тяло. Всеки топос е егоцентричен (за Левинас „егологичен”), тъй като се самообозначава и отгра-

ничава от другите топоси, но най-егоцентричен е Ego-топосът на Лицето! Дори само защото „очите са огледало на душата”, за която от две хилядолетия се спори дали е „християнка”! Единството на физичното и метафизичното е τὸ ὄν (битие) на Лицето! То е явеност и скритост на наличното, средоточие на феноменално (контекстуално) обусловеното и/или отговор (рефлекс) на външно инспирираната от някаква Другост интенционалност. В модуса на мистичен унес, пиетет и възходящ теозис Лицето е трансцендиране и рецепция на Абсолютното. То е такова и когато трансцендира навътре.

Лицето е най-изкусният Мим и знае разликата между явената и непревземаната сакралност на дълбинно стаеното, на трансцендентната иманентност – онази непристъпна и строго охранявана реалност, в която достъпът за непосветените Други е забранен. Тази реалност е οὐκ ὄν! Ук-он-ът на древните гностици (отречени от а-гностицината Христовъва църква!), който изключва всякаква възможност потенциалното да стане актуално, да възлезе или изпълзи към видимия свят. Това е царството на осъдените потенциции, чиято съдба е да бъдат потенциалност, eo ipso, без никакви шансове да станат Друго. Лайбниц би ги окачествил като „спящи монади” – с огледала в ръце. Но не разчитайте някой друг да види отраженията им, защото тяхна стража са всички възможни митични чудилища и чудовища, богоборчески Титани, зверинни Великани, Хидри, змиевидни Горгони... Тук е върховният Бог на Изтока – Λόγος – деградирал до нивото на Логическия Деспот в оксиденталното Ratio! Неговата неотменима заповед за затворниците в това „царство на безнадеждността” е исихията – Silentium (Мълчанието)!

Лицето на човека е natura naturata, но е и ποῦθενον. То скрива това царство, неговите обитатели и всичко свързано с безнадеждния им живот. И все пак по знаците („енергеми”?) обозначаващи неуловимата му витална динамика, ние, Другите, можем да се досещаме, че то крие „нещо”. Това проблематизирано от Кант „Ding an sich”, за което е странно да казваме, че е „нещо”, при това „в себе си”, защото с това имплицираме регистрирано, именувано знание за него! Важното в Лицето, в човешкия Лик (Gesicht) е априорното, а не апостериорното, защото в своя ейдос на изначално биващо (то εἶδος), то има значение най-вече с интериорното, със своето интериорно, с онова смълчано и оковано „царство на потенциите”, които са единствено интересни и значими за Другия. Неоплатониците и Н. Кузански знаеха за смълчаното и неексплицитираното у Бога – неговото complicatio – неразгърнатото, необективира-

ното в Абсолюта и твърдяха, че в „комплициран вид” Бог е безкрайно по-богат и е „повече от всичко мислимо и немислимо”, отколкото в състоянието си на explicatio (разгърнатост)! Следователно, ако феноменът Лик „говори” на Другия и Другият „научава” от Лицето повече, отколкото то иска да му каже – пред нас е οὐκ ὄν (укон) – криещата се „божественост” на човека!

Тук, за да стане тази парадоксална постмодерна човешка ситуативност хипер-парадоксална ще припомня, че в православното разбиране терминът „πρόσωπο” (Личност) е двусъставен, с представка πρός (към) и съществително ὄψις (Лик), т.е. обърнатост, отвореност към Лица, към Лицето на Другия, а не някаква спотаена, криеща се „божественост”!

Това, което психолозите А. Адлер, Б. Хелингер и философът Е. Левинас сякаш недоглеждат, е загнездената в подземие то ни „чуждост”, която ние, иначе жаждращи срещата с Другия човек, винаги скриваме в себе си като основание, за да ни има като Отделност, Самобитност и Уникалност! На фронтоната на това подземие е написан същият текст, с който Данте обозначава Ада: ”Надежда всяка оставете”! Парадоксът на стаената вътре у нас „чуждост” се състои в това, че ние не само я крием от Другия, но и сами не се решаваме да я посещаваме често, защото тя ни казва неща, които не искаме да знаем и да признаем, че са наши! Както казва С. Лец, „когато влизаш в себе си – чукай – защото може да се завариш в неудобно положение!”

И обратно, споделеният живот (Gemeinschaft) е, който като идеал е дал основание на Адлер да упрекне онези хора, които не са направили нищо за общността, че “са изчезнали безследно!” Нищо не е останало от тях – просто Земята ги е погълнала. Тук има тайна! Сякаш Космосът заповядва: “Изчезнете! Не сте разбрали смисъла на живота! Вие не можете да продължите към бъдещето!”(Adler, A. Der Sinn des Lebens, In: Zeitschrift für Individualpsychologie, Leipzig, 1931, S. 170).

Когато Ж. Лакан посочва, че „Аз-ът се ражда и придобива значение когато се прояви в полето на Другия като Означаващо” – той ни казва същото: значението не е на повърхността, а е и нравствена задача, която е постижимо-непостижима само във общуването (κοινωνία), в кинония, във връзката с Другостта! (Lacan, Jacques. Le seminaire XI, Paris, Seuil, 1973, pp.181, 191). По този начин биваме доведени до респектиращото всевалидно метафизично твърдение, до една онтологическа κόσμησις (Космос=ред, хармония), че онова, което има Смисъл и може истински да Означава нещо за нас (в утробата на несполучилата с рожбата си

наша майка Вселена) – това е Общуването (κοινωνία), Общността, която не можем да постигнем! Защо ли? Защото сме нравствено нищожни – от времената на Стария завет... и преди него! И досега!

Изгънчен феноменолог, проникнат от потребността да изговори онова, за което постмодерните хора, както и слушащите Ницшевия Заратустра, „нямат уши”, Левинас учредява институцията на нравствения Друг. Лицето е единственият орган на човека, който е непрекъснато външно разголен! Но когато Лицето внезапно осъзнае и безсрамието на вътрешната си оголеност, избликвашо в екстериорността чрез предателски пълзящата червенина, която го разобличава – тогава онова съдържание, за чието съществуване само можем да се досещаме по едва уловимите „епифании” на Лицето-Маска – сега става триумфиращо очевидно! Това е „посрещането на Другия, началото на моралното съзнание, което поставя под въпрос моята свобода” (Левинас, Е. Тоталност и безкрайност”, С., 2000, с. 58). Тогава Другият вече не е просто физически, а преди всичко метафизически привилегиран Друг – той ми напомня, че „епифанията на лицето е етическа”, че моята свобода не е абсолютна, че „моят произвол чете за своя срам в очите, които ме гледат” (Ibid., с. 209). „Свободата, която може да се засрами от себе си е основата на истината... Тогава Другият не е препятствие и не ме плаши. Той е желаният в моя срам” (Ibid., с. 57).

Левинас, както В. Соловьев, който схваща Срама като субстанция на нравствеността – „Срамувам се, ergo sum” – ни посочва толкова дефицитното явление Срам в модерното общество. При Левинас обаче, това се отнася и до омасовената от демократичната олхокрация плуралистична безотговорност в общуването! Той ни подсказва, че Безсрамната свобода носи в себе си и ражда всички грехове и отговорности за взривяването на коекзистенцията, така както Безсрамната Любов я ликвидира в половите аномалии чрез връхлитащата Профанация на Сладострастието на блудодееца – този индиферентен „фланьор в безинтересно-еротичната постмодерност”!

Лицето е *natura naturata* и като топос на референциалност не е само и просто непристъпна Маска и трепетна тайна (*mysterium tremendum*). То е и явеност на „инфернално психичното”, („епифания”) и утаеност на всички възможни сетивни „попълзновения”. Така Лицето е *μη όν* (меон), обективизирана потенциалност, или овъншностена „първоматерия”, която в Платоновия „Тимей” е „лош вид” – *χαλεπόν καί άμυδρον είδος* (Тимей, 28 b).

Тук, във феномена (phainómenon), е средоточието на „подвижните пясъци”: белези, впечатления, въздействия, инспирации и фантоми, които пишат върху Лицето онова, което идва като мимолетен полъх и го формира като Означаваща Физиономия, която говори за непосредственото. Малцина обръщат внимание на неустойчивостта на Лицево явеното. А Лицето е най-добрата антропологична илюстрация на Хераклитовото πάντα ῥεῖ! Тук всичко е протичане, изменчивост, ставане, Werden..., в които напълно изчезват уловимостта, тъждеството на биващото със самото себе си! Тук логическият закон за тъждеството „А е А” – „този дух на смъртта, празнотата и нищожността” (според о. П. Флоренски), е погребан заедно с Аристотел! То е като да пишеш върху пустинния пясък или върху морските вълни... Никаква възможност за самотъждествена трайност, оцеляване и бъдност! Тук всичко е възможно с изключение на същностното, устойчивото, вековечното...

Изобразеното на Лицето е първото и най-страшно опровержение на онази хитроумна, но толкова неефективна и наивна Хегелова диалектика на „явлението и същността.” Ако явлението е съществено, а същността се явява, както утвърждава и „уродливият позитивизъм”, тогава защо Неизвестното Ding an sich не ни се явява, „не ни показва рогата си” „ясно и отчетливо”, така, както искаше и Декарт? Ето това различава Левинас от Хегел и дори от Хусерл! Това имах предвид когато посочих, че Λόγος-ът може да деградира в рационалистичното западно Ratio! Не приемам, по същата причина и Хусерловото „същностно виждане” – „Weßensschau”! И няма да ни помогнат нито „феноменологическата редукция”, нито чудодейното ероче... Левинас разбира отлично това, когато заявява, че „редукцията към Ego-то, егологическата редукция е само първата крачка във феноменологията. По-нататък сме длъжни да открием “Другите”, т.е. интерсубективния свят.”(Levinas, E. Theorie de l’intuition dans la phenomenologie de Husserl, Vrin, 1994, p. 135). Същностите не са видими, не са зрими за простите ни сетивни органи, даже ако са „редуцирани” – не са! Подобна „същност” би била оптическа илюзия, измама, fata morgana. Нищо истинно и съществено няма да има в нея, даже ако е „психологически изчистена”, както се заблуждава Хусерл! Феноменологията на Лицето е само предзададеност (aufgeben) за някаква Другост, която на равнището на явяването е само указана, но същностно е непредставима! Именно по тази причина Лицето е лицемерно както в образа на Молиеровия „Гартюф”. Сведеният поглед на такова лице не означава набожност, смирение или благочестие, а е несъмнено

свидетелство, че вътрешно то не е причастно към Истината на тайнствената Триединна Същност. Лукаво спуснатите мигли пред погледа на коварно флиртуващата жена – Семирамида, Юдит, Клеопатра, Месалина... – естествено не са указание за нейната добродетелност, а по-скоро предизвестие (знамение) за ловко разчетена преднамереност, в която някой Друг неминуемо ще бъде жертва! Такова е лицемерието на Лицето, защото (и когато) е Лице на Лицемерието!

Но Лицето е и Лице-мерно – като референт и топос на означенията, знаците, символите... В качеството си на мензура-мяра Лицето е опровержение на Протагор, с неговото: „човекът е мяра на всички неща”! На феноменологично ниво, не Човекът е мярата, а неговото Лице! Очите на Лицето са първата – зрителната мерна единица за външно наличното, за онова, което е на повърхността на феноменално представимото. Лицето възприема феномените в света чрез очите си и измерва чрез погледа си знаците, величините, пропорциите и изведените на повърхността признаци, белези и качества на феномените в реалността! Ушите на Лицето вършат същото – улавят отделните звуци на многогласния свят и „го схващат” като Ансамблов Друго (Autrè), като Дисхармоничен Хаос или като „симфонична Вселенкост”!

Лицето е топос на Означаването на обекти, явления или процеси чрез определен знак или комплектувана цялостност от знаци в представата и представимото! Знакът може да означаи и „символното” в Символа, но сам той не е пълноценен носител на смисъла на означаването. Знакът е само “първичният тласък” за разгадаването на символа. Начертаната окръжност напр., е прост знак, но за раздвижената рефлексия тя може да бъде и символ на вечността. Кръстът на християните и пречупеният кръст на хитлеристите са, разбира се, и знак, и символ. Но кръстният знак сам по себе си не разкрива съдържателно нито християнската, нито хитлеристката доктрина. Платоникът А. Лосев е съгласен, че “всеки символ, както и всеки знак, са модел на определена предметност” (Лосев, А. Проблема символа и реалистическое искусство, М., 1976, 133). Чарлс Пърс акцентира върху навика и условността на изоморфизма между знака и „обекта”. Някои структуралисти пък не признават връзката на знака (като репрезентация или модел) с означената абстрактна предметност. Според тях сам по себе си знакът може да бъде “битие в себе си” (Фуко, М. Слова и вещи, М., 1997, 108). Тази гледна точка не е за пренебрегване, защото знакът, както и символът, са енигматични като египетския Сфинкс или Джокондата на Леонардо.

Чрез знака, естествено, не можем да обгърнем в дълбочина означената обективна предметност. Но знакът издига, компресира, съсредоточава “просветеното ни съзнание”, измества неговата нефокусираност във фокуса на някакво рефлектиращо очакване. Или ако искате, знакът застопорява “Някаква си Някаквост”... Знакът фиксира външното и формалното, доколкото може да бъде и езикова форма. Но знакът е интенционален, той е даденост, която указва определена зададеност за смисъла на означаваното. Смесовият контингент не се разкрива пред възприемателя в самия акт на фокусирането чрез знака. Тук той, смисълът, е по-скоро маркиран, набелязан, указан в него. Обратно, символът е смислово по-богато натоварен от фонетичния знак. Тази особеност – звуковият ансамбъл да придобива “незвуково значение”, извън фонематичната цялост, Лосев определя като символон. (Философия на името. С., 1994, 32). Символът е смислово знамение за „семемата-значение” натоварено с „всички съдби” на една по-богата и разчленена предметност! Символът е понятие за реалност, която превъзхожда и отива отвъд самата себе си! Хегел е прав, когато казва, че “символът е съмнителен”, защото символичното се уповава на субективността на Лицето-субект, който е не само регистратор, но и негов интерпретатор.

Лицето е топос на Устата на човека. Устата на това Лице оформя фонетично (фону) Словото и оразмерява, изрича мерните единици, съотношения върху основата на компаративния подход спрямо извлечения от сетивата феноменологичен опит. Следователно, Устата е „*natura naturans*” – творещата субстанция, която под диктата на Разума произвежда и артикулира Слово, Смисли, Послания, Предания, Приятелства, Предателства... Словото е енергемно, витално, конститутивно, по същия начин, както може да е и брутално, разрушително! И Словото, „подучено” от Лицето чрез Устата, може да казва, криейки и криейки, да ни казва онова, което иска. Но Устата може и да мълчи – тогава Мълчанието може да бъде Грохотен Говор, Вик, Стенание, Гласът на викация в пустиня (*Vox clamantis in deserto*), който вопие от дълбината: “*De profundis clamavi ad te, Domine!*” (От дълбина те призовавам, Господи!).

Като *natura naturans* Лицето чрез Устата (чрез релевантните типове целувки) безусловно е топос на Любовта! Според морфологията на любовта на Арнолд Гайлинкс (*Geilinx*), тя бива: *Amor affectionis* (чувствено-еротична любов), *Amor concupiscentiae* (любов-страст и похот), *Amor benevolentiae* (благожелателна любов), *Amor obedientiae* (любов-уважение) и *Amor spiritualis* (духовна, абстрактна любов). Следователно,

като референциалност на типове Любoв, Целувката в сакралната история (и извън нея – емпирично) е амби-поли-валентен символ, който съгласно дадената дефиниция, „отива отвъд себе си“. Ето доказателства за подобна символна трансгресия.

Като монодуализъм на Лицата Целуващата Уста е Любoв! Тя е Откровение, Потрес, Открояване, Вяра, Близост, Приношение, Доверие, Прощка, Състрадание, Caritas (Жалост)... Целувката е Керигма (гр.апел), призив за човешко общуване, солидарност, за съборно и евхаристийно единство (кинонiя), за инкорпориране в името на общи духовни, църковни или профанни цели. Този сакрален смисъл на целувката винаги се отрича от Антихриста (който и да е той!) в претъпканата с мерзости човешка история! Антихристът и сега прогонва от земното царство целувката Любoв, целувката Вяра, целувката Надежда, целувката Caritas, целувката Обединение, целувката Пришествие... Така в жалката профанна, човешка земна история винаги – това е неизбежно – остава място за една друга Целувка...

Целувката на Юда! Целувката Предателство (Ecce homo!), („когото целуна, хванете Го“ (Мат., 26:48) – целувката Богоубиец, целувката Братоубиец, целувката Разрив и Раздяла, целувката Агапе, целувката Мерзост, Омерзение и Разврат...? Целувката на “Афродита Простонародната”, „мъжеловската целувка” на Содом и Гомор или, както сега, Гей-целувката... Тази целувка най-добре се предава (почти до физическо усещане) чрез старата руска дума “лобзание” – звучи като облизване на челото, на главата (лоб)... Тези превъплъщения на символа на Любoвта – Целуващото Лице – са латентно, възможно и действително представени в “недрата на историята” – такава, каквато я изследва моят учител по човечност Достоевски. Всичко е възможно, и не само като латенция, а и като небудеща съмнение действителност, когато и ако Любoвта-Бог е изгонена от историческата процесуалност – тогава всичко е позволено!

Когато Любoвта не е топос на Лицето, нито на Сърцето, нито на оралния му „ландшафт” (Устата), нито в съкровенното му религиозно-мистично подземие (Душата), когато не сме Божи Образ, нито Божие подобие, а сме безобразни, безобразни и без-подобни... тогава?

Тогава е позволено с благочестива усмивка на Лицето да гилотинираш съвсем по братски брат Ришар, защото Божията Благодар вече го е осенила, да изстреляш подлия турски куршум в главата на пеленачето, което майката държи (случаят е истински!), да разкъсаш

пред очите ѝ детето с насъсканите от теб зли псета, да биеш до смърт родната си дъщеря, така, възпитателно и за наслада... Да обесиш жена си за краката като кокошка и да грабнеш каиша... Да удриш безспир немощното конче, затънало в омразната кал, да го биеш с камшика по добрите, плачещи “кротки очи” (толкова руска сцена!), да отнемеш живота на една нищожна лихварка ей така, с брадвата... Ако няма Бог – Любов, всичко е позволено!

За другите човешки сълзи и страдания, с които е пропита цялата Земя, от кората до центъра, не казвам нито дума – заявява Иван Карамазов – Според моя жалък земен Евклидов ум знам само, че “страдание е същ, а виновних нет” и затова не искам възмездие “някъде” и “някога”, там отвъд, в Ада, а тук, на Земята и то така, че сам да го видя! Но “какая же Гармония, если Ад?”. Ако човешката история е този непрекъснат Ад, изпълнен със страдания, и ако взаимно причинилите си страдания хора не могат, а и не трябва да си прощават, тогава къде и защо е Хармонията? Чрез философския си герой Иван, Достоевски заявява: “Не искам Хармонията, от Любов към човечеството не я искам!” Щом като за постигането на Върховната Цел на Историята – Всеобщата Евдемония-Щастие – трябва да се измъчва до смърт дори едно крехко детско създание и върху неотмъстените сълзици на Лицето му да се издигне зданието на Всеобщото Добро – бързам да върна билета си за Царството на Хармонията. „Не че Бога не приемам, аз само най-почтително Му връщам билета...” Достоевски разбира, но не одобрява съвета на Майстер Екхарт, че “най-бързият кон, който ни носи към съвършенството е страданието!” Към Съвършенството се тръгва с Любов, такава, каквато тя е в наставленията на отец Зосима: ”Обичайте всяко Божие създание, и цялото, и всяка песъчинка. Всеки листец, всеки лъч Божи... животните, растенията, всеки предмет... Дечицата обичайте най-вече, те са безгрешни като ангели... Тежко̀ на онзи, който оскърбява децата!” (Вж. Христов, Л. Мит, Ценност, Логос, Смърт. С., 2005).

Рационализираната теология на Тома от Аквино не разбира Човешкото Лице, макар и да гълкува Божествената ипостаса, Божието Лице – Логоса-Слово! Още по-малко го разбират Хегел, Шопенхауер, Ницше, Хусерл, Хайдегер, Витгенщайн... Удивително е как големи мислители подлагат ръка за милостиня като просяци – за бързо оцеляване- чрез Идеята-Sein, Wille, Übermensch, Epoche, Weßensschau, Gestell, Geschick... Навсякъде в тези системи Човекът е несвободен и е без Лице!

Разбирам ги и Тома Аквински, и останалите, но знам също, че винаги може да им се възрази: а колко ефикасна Ви изглежда изящната Идея (субстанция) или фраза (форма), в съприкосновение с безутешния вой на обезумялото от скръб женско Лице – на Майката – пред гроба на свидната ѝ рожба? Или, друго питане: колко красива и хармонична може да изглежда логически блестящо доказаната, подредената, научната, несъмнената Рационална Истина пред трепетното гаснещо видение на Болната Майка? Труден избор, нали? Между Разума и Екзистенцията! Вие кое ще предпочетете? Рационалистът, човекът на науката ще избере своя познавателен Идеал – Истината и процедурите за нейното постигане! Такъв е Хегел и затова неговата Истина на Абсолютния дух, който „не бърза за никъде”, защото „разполага с милиарди генерации за осъществяването на делото си” е толкова безкрайно отдалечена от инстинктите и истините на Живия Човек с Лице!

Аз избирам Майката! Защото Истината е тъждествена с Онзи, който дава Живот! Защото тя е живо същество, Човек, с Дух и Физиономия, с Лице – реликтова епифания на Божията Майка – неповторим синтез на интимна Близост и Доброта: иманентност, чужда на трансцендентността! Тя е с Човешко Лице – най-могъща и най-достойна победа над мъртвата и хаотична пустош на неорганичния свят! Тя не е призрак, не е Майа, не е Schein, не е илюзия, не е мамещ мит, а най-висша реалност – *ens realissimum*!

Човешкото Лице е Задача, невнятна проблематичност в безкрайно проблемния свят, който ни обкръжава... То е нашата, т.е. Богочовешката ни „ипостаса”! Да го почитаме и да не му надяваме Анти-Христòви Маски е дълг на философите като пазители на всечовешките принципи и ценности. Така разбирам и философското завещание на Е. Левинас – като задача пред всяка бъдеща онтология на човека – хомоонтология!

ЛИТЕРАТУРА

1. **Adler, A.** Der Sinn des Lebens, In: Zeitschrift für Individualpsychologie. Leipzig, 1931.
2. **Cassirer, E.** Philosophie der symbolischen Formen, Bd. 1, Die Sprache. Darmstadt, 1964.
3. **Guenon, R.** Formes traditionnelles et cycles cosmiques. Paris, 1970.
4. **Guenon, R.** Orient et Occident. Paris, 1976.
5. **Heidegger, M.** Sein und Zeit, Max Niemeyer Verlag. Tübingen, 2006.
6. **Heidegger, M.** Unterwegs zur Sprache. Tübingen, 1960.

7. **Lacan, Jacques.** Le seminaire XI. Paris, Seuil, 1973, pp. 181, 191.
8. **Levinas, E.** Diachronie et representation, University of Ottawa, "Quarterly", vol. 55, j 4, 1985.
9. **Levinas, E.** Judaism and the Feminine. Difficult Freedom. Essays on Judaism. Baltimore, The John Hopkins University Press, 1993.
10. **Levinas, E.** Theorie de l'intuition dans la phenomenologie de Husserl. Vrin, 1994.
11. **Levinas, E.** Totalite et l'infini. Essai sur l'exteriorite. Paris, 1993.
12. **Дельоз, Жил.** Различие и повторение. С., 1999.
13. **Дерида, Ж.** Освен името. С., 1995.
14. **Дерида, Ж.** Писменост и различие. С., 1998.
15. **Левинас, Е.** Другост и трансцендентност. С., 1999.
16. **Левинас, Е.** Времето и Другото. С., 1995.
17. **Левинас, Е.** Тоталност и безкрайност. С., 2000.
18. **Лосев, А.** Бытие, Имя, Космос. М., 1993.
19. **Лосев, А.** Очерки античного символизма и мифологии. М., 1930; 1993.
20. **Лосев, А.** Проблема символа и реалистическое искусство. М., 1976.
21. **Лосев, А.** Философия на името. С., 1994.
22. **Майендорф, Й.** Византийско богословие (Исторически насоки и догматически теми). С., 1995.
23. **Маритен, Ж.** Метафизика и мистика. – Философия, 2004, № 4.
24. **Николова, Илиана.** Алфред Адлер – човешката природа и психологията на индивида. – Философия, 2003, № 2.
25. **Платон.** Сочинения в трех томах. М., 1970.
26. **Флоренский, П.** Символическое описание. М., 1922.
27. **Флоренский, П.** У водоразделов мысли. М., 1990.
28. **Флоренский, П.** Столп и утверждение истины. М., 1914.
29. **Флоровский, Г.** Восточные отцы IV века. Париж, 1931.
30. **Флоровский, Г.** Евхаристия и соборность. Путь, 19, 1929.
31. **Фуко, М.** Слова и вещи. М., 1997.
32. **Христов, Л.** Руският Логос (Философия и религия). С., 2000.
33. **Христов, Л.** Универсалиите срещу човека или парадоксите на общото. С., 2002.
34. **Христов, Л.** Мит, Ценност, Логос, Смърт. С., 2005.
35. **Христов, Л.** Философия на човека (Опит за хомоонтология). С., 2009.